

**Problematyka ważności umów
podlegających konwencji wiedeńskiej z 11 IV 1980 r.
o umowach międzynarodowej
sprzedaży towarów**

NR 2627

Łukasz Żarnowiec

**Problematyka ważności umów
podlegających konwencji wiedeńskiej z 11 IV 1980 r.
o umowach międzynarodowej
sprzedaży towarów**

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Katowice 2008

Dissertationes Iuridicae Universitatis Silesiensis
Tom 6

Rada Naukowa
Bogdan Dolnicki
Kazimierz Marszał
Maksymilian Pazdan — przewodniczący

Recenzenci
Bernadetta Fuchs
Jacek Gołaczyński

Redaktor
Wiesława Piskor

Projektant okładki
Marek Francik

Redaktor techniczny
Małgorzata Pleśniar

Korektor
Lidia Szumigała

Copyright © 2008 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-226-1766-3

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 12,5. Ark. wyd. 17,0. Przekazano do łamania
w czerwcu 2008 r. Podpisano do druku we wrześniu 2008 r.
Papier offset. kl. III, 80 g Cena 19 zł

Łamanie: Pracownia Składu Komputerowego
Wydawnictwa Uniwersytetu Śląskiego
Druk i oprawa: Czerny Marian. Firma Prywatna GREG
Zakład Poligraficzny, ul. Wrocławska 10, 44-100 Gliwice

Spis treści

Wykaz skrótów	9
Akty prawne	9
Organy orzekające	10
Periodyki	10
Inne	11
Wstęp	13
Rozdział I	
Charakterystyka przesłanek zastosowania konwencji	19
1. Uwagi ogólne	19
2. Pojęcie towaru w rozumieniu konwencji	19
3. Pojęcie sprzedaży w rozumieniu konwencji	22
4. Kryterium międzynarodowości umowy	26
5. Związek umowy z państwem konwencyjnym	30
A. Uwagi ogólne	30
B. Pojęcie państwa-strony	30
a. Prawne formy związania się konwencją	31
b. Moment wejścia konwencji w życie	31
c. Wpływ zastrzeżeń z art. 92 CISG oraz 93 CISG na kwalifikację państwa jako strony konwencji	34
C. Zastosowanie konwencji na podstawie art. 1 ust. 1 lit. a CISG	38
D. Zastosowanie konwencji na podstawie art. 1 ust. 1 lit. b CISG. Zastrzeżenie z art. 95 CISG	40
Rozdział II	
Rys historyczny. Przyczyny wyłączenia materii ważności poza zakres konwencji	43

Rozdział III	
Pojęcie ważności w rozumieniu art. 4 lit. a CISG	48
Rozdział IV	
Przesłanki ważności objęte regulacją konwencji	54
1. Uwagi ogólne	54
2. Forma umowy	55
A. Wprowadzenie	55
B. Zagadnienie formy w toku prac nad konwencją	56
C. Swoboda formy międzynarodowej umowy sprzedaży	57
D. Zasada swobody formy umów sprzedaży międzynarodowej a zastrzeżenia z art. 96 CISG oraz art. 92 CISG	66
E. Wyłączenie zasady swobody formy mocą porozumienia stron	75
3. Problematyka błędu dotyczącego właściwości towaru lub możliwości spełnienia świadczenia przez kontrahenta	79
4. Pierwotna niemożliwość świadczenia	88
Rozdział V	
Przesłanki ważności leżące poza zakresem regulacji konwencji	107
1. Uwagi ogólne	107
2. Zdolność	108
A. Zdolność w ogólności	108
B. Prawo właściwe do oceny zdolności osób fizycznych	109
C. Prawo właściwe do oceny zdolności osób prawnych	112
3. Wady oświadczenia woli	124
4. Treść umowy	134
A. Treść jako przesłanka ważności umowy	134
B. Prawo właściwe do oceny ważności umów podlegających konwencji ze względu na treść	135
C. Prawo właściwe do oceny ogólnych warunków umów	144
5. Przepisy wymuszające swoje zastosowanie	148
A. Uwagi ogólne	148
B. Poglądy przedstawicieli doktryny w kwestii podstawy zastosowania przepisów wymuszających swoją właściwość	150
a. Teoria jednolitego powiązania	151
b. Teoria szczególnego łącznika	152
c. Teoria faktu	154
d. Teoria materialnoprawnego powiązania	155
e. Koncepcja kumulatywnego wskazania	155
f. Stosowanie przepisów wymuszających swoją właściwość jako wyraz działania klauzuli porządku publicznego	156
C. Podstawy normatywne stosowania przepisów wymuszających swoją właściwość	156
a. Przepisy wymuszające swoją właściwość w obcych systemach kolizyjnych	156

b. Przepisy wymuszające swoje zastosowanie w prawie polskim	160
D. Skutki obowiązywania przepisów wymuszających swoje zastosowanie	163
E. Wpływ przepisów wymuszających swoje zastosowanie na ocenę ważności umów sprzedaży międzynarodowej	165
6. Przedstawicielstwo	167
A. Kwalifikacja przedstawicielstwa w kontekście normy art. 4 lit. a CISG	167
B. Prawo właściwe do oceny, w którym imieniu czynności dokonano	168
C. Prawo właściwe dla przedstawicielstwa	172
a. Uwagi ogólne	172
b. Prawo właściwe dla przedstawicielstwa ustawowego	172
c. Prawo właściwe dla pełnomocnictwa	172
Zakończenie	181
Bibliografia	185

Wstęp

Z dniem 1 VI 1996 r., tj. pierwszego dnia miesiąca następującego po upływie dwunastu miesięcy od dnia złożenia dokumentu ratyfikacyjnego¹, weszła w życie w Polsce Konwencja Narodów Zjednoczonych z 11 IV 1980 r. o umowach międzynarodowej sprzedaży towarów (tytuł angielski: Convention for the International Sales of Goods, skrót: CISG)². Przyjęta w sześciu oficjalnych wersjach językowych: angielskiej, arabskiej, chińskiej, francuskiej, hiszpańskiej i rosyjskiej³, obowiązująca aktualnie w 67 państwach⁴, stanowi regulację nowoczesną i dostosowaną do potrzeb obrotu międzynarodowego.

Konwencja jest ukoronowaniem trwających pół wieku, a podjętych z inicjatywy Ernsta Rabela prac nad unifikacją prawa międzynarodowej sprzedaży towarów.

Działania te zapoczątkowane zostały w jeszcze w latach dwudziestych XX wieku w ramach prac Międzynarodowego Instytutu Ujednolicenia Prawa Prywatnego (UNIDROIT), funkcjonującego w Rzymie pod auspicjami Ligi Narodów. Przerwane przez zawieruchę wojenną na etapie projektu, zaopiniowanego przez rządy 24 państw i zatwierdzonego przez Radę Zarządzającą, wznowione

¹ Por. oświadczenie rządowe z dnia 25 X 1996 r. (Dz.U. 1997, nr 45, poz. 287). Dokument ratyfikacyjny złożono Depozytariuszowi w dniu 19 V 1995 r.

² Tekst angielski wraz z przekładem na język polski opublikowano w Dz.U. z 13 V 1997 r., nr 45, poz. 286. Ilekroć w niniejszej rozprawie użyto określenia „konwencja” bądź „prawo jednolite” bez bliższego doprecyzowania, odnosi się to do konwencji Narodów Zjednoczonych z 11 IV 1980 r. o umowach międzynarodowej sprzedaży towarów.

³ Opublikowany w Dzienniku Ustaw tekst polski jest jedynie przekładem, toteż w procesie wykładni i stosowania konwencji odgrywać może co najwyżej pomocniczą rolę.

⁴ Stan na dzień 28 VIII 2007 r., wg danych Komisji Narodów Zjednoczonych ds. Międzynarodowego Prawa Handlowego (UNCITRAL), publikowanych na stronie internetowej <http://www.uncitral.org/>. Z dniem 1 X 2006 r. konwencja weszła w życie w Liberii, natomiast 1 II 2007 r. — w Paragwaju.

zostały dopiero w 1951 r. na konferencji dyplomatycznej zorganizowanej przez rząd Holandii w Hadze. Powołana wówczas do życia komisja robocza, opierając się na głównych założeniach pierwotnego projektu, opracowała i przedstawiła projekt własny, uwzględniający rozwój zwyczajów i prawa handlowego w okresie powojennym.

Ostateczna wersja tekstu, uwzględniająca uwagi zgłoszone wobec projektu, przygotowywana była do kwietnia 1963 r.

Wieńcząca ten etap prac konferencja dyplomatyczna w Hadze (2—25 IV 1964 r.) doprowadziła do podpisania przez reprezentantów 28 państw aktu końcowego, obejmującego dwie konwencje wraz z załącznikami: *Jednolitą ustawą o międzynarodowej sprzedaży przedmiotów ruchomych materialnych* oraz *Jednolitą ustawą o zawieraniu umów międzynarodowej sprzedaży przedmiotów ruchomych materialnych*⁵. O dziwo, pomimo dużego zainteresowania towarzyszącego od samego początku pracom nad unifikacją prawa sprzedaży międzynarodowej oraz liczby państw-sygnatariuszy aktu końcowego konferencji, przyjęte wówczas konwencje ostatecznie nie spełniły wiązanych z nimi nadziei. Na ich ratyfikację zdecydowało się ostatecznie jedynie 9 państw⁶. Co znamienne, w liczbie tej nie znalazły się Stany Zjednoczone ani Związek Radziecki, co ze względu na polaryzację ówczesnego świata nie mogło pozostać bez wpływu na znaczenie nowo uchwalonych aktów.

Unifikacji prawa międzynarodowej sprzedaży towarów nie udało się zatem osiągnąć w ramach prac prowadzonych przez UNIDROIT.

Rola umów sprzedaży w międzynarodowych stosunkach gospodarczych wymusiła niemalże natychmiastowe wznowienie zabiegów unifikacyjnych. Ich kontynuację powierzono powołanej w 1966 r. przez Zgromadzenie Ogólne ONZ Komisji ds. Międzynarodowego Prawa Handlowego (UNCITRAL).

Bazując na tekstach załączników do konwencji haskich, Komisja przystąpiła do prac, których celem było wprowadzenie do obu ustaw odpowiednich zmian lub przygotowanie na ich podstawie nowego projektu, odpowiadającego oczekiwaniom społeczności międzynarodowej w stopniu pozwalającym na osiągnięcie rzeczywistej unifikacji.

Działania te prowadzone były w latach 1968—1978 w obrębie samej Komisji oraz Grupy Roboczej wyłonionej w toku jej 2. sesji. Zostały one szczegółowo udokumentowane w kolejnych tomach roczników („Yearbooks”) UNCITRAL. Efektem tychże prac był projekt łączący w jedną całość problema-

⁵ Convention relating to a Uniform Law of International Sale of Goods — ULIS oraz Convention relating to a Uniform Law of Formation of Contracts for the International Sale of Goods — ULFC. Obie konwencje dostępne na stronie internetowej UNIDROIT, <http://www.unidroit.org/>. Tekst z przekładem na język polski znaleźć można w pracy: P a z d a n M. (III), s. 136 i n. oraz 164 i n.

⁶ Belgia, Gambia, Niemcy, Izrael, Włochy, Luksemburg, Holandia, San Marino, Wielka Brytania.

tykę zawierania umów międzynarodowej sprzedaży towarów oraz praw i obowiązków jej stron. Wraz z uwagami i opiniami poszczególnych państw stał się on przedmiotem obrad konferencji dyplomatycznej zwołanej przez Zgromadzenie Ogólne ONZ do Wiednia i trwającej w dniach 10 III—11 IV 1980 r.

Tekst konwencji, wieńczący dziesięcioletnie starania w ramach UNCITRAL, przyjęty został głosami 42 państw spośród ogólnej liczby 60 reprezentowanych na konferencji. Do jego uroczystego podpisania doszło w Wiedniu w dniu 11 IV 1980 r.⁷

Konwencja jest multilateralną umową międzynarodową, która zakres swego zastosowania określa sama⁸ (przede wszystkim w przepisach części I). Znajduje ona zastosowanie do umów stanowiących — w jej rozumieniu — umowy sprzedaży, jeżeli mają one za przedmiot towar i odpowiadają przyjętemu w jej treści kryterium międzynarodowości, a przy tym nie są objęte wyłączeniami przewidzianymi w art. 2 CISG.

W państwach związanych konwencją stanowi ona fragment obowiązującego porządku prawnego⁹. Ma zatem pierwszeństwo przed krajowymi unormowaniami sprzedaży, ilekroć umowa zawarta została przez kontrahentów mających siedziby handlowe (lub miejsca zwykłego pobytu)¹⁰ na terenie różnych państw konwencyjnych. Dzieje się tak również wówczas, gdy — w braku takiej przesłanki — prawem właściwym dla umowy, na podstawie norm prawa prywatnego międzynarodowego, okaże się prawo państwa-strony. Nie ma przy tym znaczenia, czy strony umowy odwołały się do postanowień konwencji, jak i to, czy w ogóle uświadamiały sobie jej obowiązywanie¹¹.

Konwencja — co typowe dla aktów prawa jednolitego — nie jest jednak regulacją wyczerpującą. Obejmuje jedynie pewien wycinek zagadnień związanych z międzynarodową sprzedażą towarów.

Zakres przedmiotowy jej zastosowania określony został od strony pozytywnej w art. 4 CISG. W przepisie tym stwierdza się, iż konwencja reguluje jedynie zawarcie umowy sprzedaży oraz wynikające z takiej umowy prawa i obowiązki sprzedawcy oraz kupującego.

Normie tej odpowiada systematyka omawianego aktu. W części II (art. 14—24) odnosi się on bowiem do materii zawarcia umowy, a część III (art. 25—88) to już wyłącznie regulacja wzajemnych praw i obowiązków kontrahentów.

⁷ Konwencję podpisało wówczas 20 państw, kolejne 3, w tym Polska, uczyniły to w późniejszym czasie.

⁸ Siehr K., s. 589; Pazdan M. (XII), s. 27.

⁹ Honnold J.O., s. 92; Gabriel H., s. 11; Magnus U. (IV), s. 146; Pazdan M. (XIII), s. 58.

¹⁰ W polskim tłumaczeniu art. 10 lit. b błędnie: „miejsca zamieszkania”.

¹¹ Piltz B. (II), s. 43.

Konwencją nie są natomiast objęte pozostałe zagadnienia, jakie mogą wyłonić się na tle międzynarodowej umowy sprzedaży towarów. Stwierdzenie to odnosi się w szczególności do ważności umowy, jej poszczególnych postanowień, „ważności” zwyczajów (art. 4 lit. a CISG) czy też prawnorzeczowych skutków sprzedaży (art. 4 lit. b CISG), jeśli sama konwencja w sposób wyraźny nie stanowi inaczej.

Spośród szerokiego spektrum zagadnień wyłączonych poza zakres regulacji konwencyjnej na szczególną uwagę zasługuje materia ważności umów. Ona też jest zasadniczym przedmiotem rozważań zawartych w niniejszej pracy.

Doniosłość problematyki, o której mowa, wynika stąd, iż jedynie ważna czynność prawna może stać się źródłem objętych zamiarem stron praw i obowiązków obligacyjnych. Wprawdzie w toku prac nad projektem konwencji argumentowano, że chodzi tu o materię pozbawioną większego znaczenia w praktyce międzynarodowych stosunków handlowych, to jednak upływ czasu pokazał, jak błędny był to pogląd. Dobitym tego wyrazem jest liczba sporów sądowych i arbitrażowych wynikłych na tle problematyki ważności umów podlegających konwencji. Przykłady jedynie niektórych z nich zostały przedstawione w dalszych rozdziałach niniejszej pracy za pośrednictwem cytowanych orzeczeń. Wystarcza to jednak, by zorientować się, że nie chodzi tutaj bynajmniej o kwestię o marginalnym znaczeniu praktycznym.

O stopniu skomplikowania zagadnienia świadczą natomiast rozbieżności między zapadającymi rozstrzygnięciami sądowymi i arbitrażowymi oraz różnice zdań w — ciągle dość nielicznych i z reguły jedynie fragmentarycznych — wypowiedziach przedstawicieli doktryny.

Dalsze rozważania mają na celu przedstawienie sposobu rozumienia pojęcia „ważność” na tle art. 4 lit. a CISG. Są również próbą odpowiedzi na pytanie, które spośród przesłanek ważności umów mieszczą się w zakresie regulacji konwencyjnej oraz stosując jakie prawo, należy oceniać te z nich, które poza ów zakres wykraczają.

Wywody oparte zostały na analizie tekstu konwencji, a w niezbędnym zakresie również innych aktów prawnych, ze szczególnym uwzględnieniem regulacji kolizyjnych: niemieckiej, szwajcarskiej, austriackiej oraz obowiązującej w większości państw Unii Europejskiej, w tym również w Polsce¹² — konwen-

¹² Polska podpisała protokół o przystąpieniu do konwencji rzymskiej o prawie właściwym dla zobowiązań umownych w dniu 14 IV 2005 r. Jej ratyfikacja nastąpiła 28 III 2007 r., natomiast dokument ratyfikacyjny złożono Depozytariuszowi w dniu 10 V 2007 r. Konwencja powinna była wejść w życie w Polsce z dniem 1 VIII 2007 r., jednakże jej tekst w tłumaczeniu na język polski został opublikowany w Dzienniku Ustaw z dnia 22 I 2008 r., nr 10, poz. 57. Z uwagi na to, że zgodnie z art. 17 konwencji rzymskiej znajduje ona zastosowanie jedynie do umów zawartych po dniu jej wejścia w życie w danym państwie, rozprawa niniejsza uwzględnia również dotychczasowy stan prawny w zakresie zobowiązań umownych, wynikający z przepisów ustawy z dnia 12 XI 1965 r. *Prawo prywatne międzynarodowe* (Dz.U. nr 46, poz. 290 z późn. zm.). W dniu 24 VII

cji rzymskiej z 19 VI 1980 r. o prawie właściwym dla zobowiązań umownych¹³. Są one także wynikiem przeglądu stanowisk prezentowanych w literaturze krajowej i zagranicznej: niemiecko- i anglojęzycznej oraz coraz liczniejszych judykatach wydawanych przez sądy państwowe i polubowne, orzekające w państwach-stronach konwencji.

Praca niniejsza dzieli się na pięć rozdziałów, z których pierwszy omawia przesłanki ogólne zastosowania konwencji, natomiast kolejne:

- problematykę ważności umów w toku prac nad projektem,
- znaczenie pojęcia „ważność” na tle art. 4 lit. a CISG,
- przesłanki ważności umów objętych regulacją prawa jednolitego oraz kontrowersje wiążące się z kwalifikacją błędu dotyczącego właściwości towaru lub zdolności do spełnienia świadczenia przez kontrahenta,
- przesłanki ważności umów będących poza zakresem konwencji.

2008 r. weszło w życie rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 593/2008 z dnia 17 VI 2008 r. w sprawie prawa właściwego dla zobowiązań umownych („Rzym I”), opublikowane w Dz.Urz. UE L 177/6 z 4 VII 2008 r. Zgodnie z art. 28 znajdzie ono zastosowanie do umów zawartych po dniu 17 XII 2009 r., zastępując konwencję rzymską. W niniejszej rozprawie uwzględnione zostały także rozwiązania wynikające z tego aktu prawnego.

¹³ Tłumaczenie urzędowe w Dz.Urz. UE C 169/10 z 8 VII 2005 r. i Dz.Urz. UE C 334 z 30 XII 2005 r.